

УДК 005.4

DOI: <https://doi.org/10.32782/2786-8141/2025-12-15>**Седов В. А.**

доцент кафедри менеджменту,
доктор філософії з менеджменту,
Одеський державний аграрний університет
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-7974-3760>

Vyacheslav Sedov

Odesa State Agrarian University

СОЦІАЛЬНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ В АГРАРНИХ ПІДПРИЄМСТВАХ: СУЧАСНИЙ СТАН, ВИКЛИКИ ТА ШЛЯХИ ПОДОЛАННЯ

SOCIAL RESPONSIBILITY IN AGRICULTURAL ENTERPRISES: CURRENT STATE, CHALLENGES, AND WAYS TO OVERCOME THEM

У статті розглядається концепція соціальної відповідальності в аграрних підприємствах як важливий чинник сталого розвитку аграрного сектору. Аналізуються теоретичні підходи до соціальної відповідальності, окреслюються основні складові та механізми її впровадження. Проведено аналіз провідних науковців соціально відповідального підходу, що висвітлюють сучасні тенденції, виклики та перспективи впровадження соціально відповідальних практик в агробізнесі. Результати дослідження свідчать про необхідність комплексного підходу до впровадження принципів соціальної відповідальності з метою підвищення конкурентоспроможності підприємств, зміцнення довіри серед зацікавлених сторін та сприяння сталому розвитку регіонів. Дослідження базується на комплексному аналізі наукових публікацій, монографій та статей та законодавчих актів виданих у період з 2017 по 2022 роки також проведено аналіз агропідприємств. Використовувалися методи системного аналізу, порівняльного аналізу та синтезу наукової інформації. Основна увага приділялася дослідженню концептуальних підходів до розуміння соціальної відповідальності та аналізу практичних кейсів впровадження соціально відповідальних практик в аграрних підприємствах.

Ключові слова: соціальна відповідальність, аграрні підприємства, агробізнес, сталий розвиток, корпоративна етика, партнерство.

The article explores the concept of social responsibility in agricultural enterprises as a key factor in ensuring the sustainable development of the agrarian sector. The study examines theoretical foundations, conceptual approaches, and methodological frameworks for understanding social responsibility, emphasizing its integral components such as environmental stewardship, ethical labor relations, community engagement, and transparency in corporate governance. Attention is given to the analysis of scientific works by leading scholars who have contributed to shaping modern views on the socially responsible approach in agribusiness, outlining current global and national trends, challenges, and prospects for the implementation of socially responsible practices. The research results indicate that the integration of social responsibility principles into the strategic management of agricultural enterprises enhances their competitiveness, strengthens stakeholder trust, and promotes balanced regional development. The methodological basis of the study includes a comprehensive review of academic publications, monographs, scientific articles, and legislative acts issued between 2017 and 2022, as well as an empirical analysis of the activities of selected agricultural enterprises. The methods of system analysis, comparative analysis, synthesis, and generalization of scientific information were applied to identify key factors influencing the implementation of social responsibility in the agrarian sector. Special attention was paid to the study of conceptual interpretations of social responsibility in the context of sustainable rural development and the examination of practical cases demonstrating the effectiveness of socially responsible practices. The obtained results form a theoretical and methodological basis for improving management decisions aimed at integrating social responsibility into the strategic development of agricultural enterprises and enhancing their contribution to achieving the Sustainable Development Goals.

Keywords: social responsibility, agricultural enterprises, agribusiness, sustainable development, corporate ethics, partnership.

Постановка проблеми. Сучасний аграрний сектор економіки стикається з численними викликами, серед яких глобалізація, екологічні зміни та підвищені вимоги суспільства до прозорості та етичності ведення бізнесу. Соціальна відповідальність аграрних підприємств виступає як інструмент для забезпечення сталого розвитку, сприяння підвищенню якості продукції, збереженню довкілля та підтримці місцевих громад. Отже, наукова проблема полягає у необхідності визначенні викликів на шляху до поширення практики соціальної відповідальності та формування шляхів подолання.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Огляд досліджень визначає розгляд багатьох факторів в рамках впровадження в агросектор економіки соціально відповідального підходу. Так, науковці Христенко О.А.,

Федорчук Т.С. [1], наголошують на формуванні цілі CSR у стратегічних планах підприємств та розвивати локальні соціальні проекти. Думка Дробчук Т.І., Коваль О.Ю. [2], направлена на стимулювання партнерства між агрокомпаніями і місцевими органами влади і включати соціальні показники у оцінювання проектів. Підтримують вищенаведені висновки Захарова О. та Макаров І.В. [3] свою чергу Макаренко П.М. [4], констатує інтегрувати CSR у внутрішні процеси: HR, екологію, ланцюги постачання. Однак, на сьогоднішній день окрім пріоритетності напрямків не проведено огляду прямого виконання плану дій затвердженого Урядом для імплементації соціально відповідального бізнесу в агросекторі.

Метою статті є дослідження теоретичних підходів до соціальної відповідальності в аграрному бізнесі,

аналіз сучасної літератури та визначення шляхів впровадження ефективних моделей корпоративної соціальної відповідальності.

Виклад основного матеріалу. Імплементациєю практики корпоративної соціальної відповідальності в Україні розпочато з прийняттям на державному рівні «Концепції реалізації державної політики у сфері сприяння розвитку соціально відповідального бізнесу в Україні на період до 2030 року» [7] вектори її реалізації відзначено в «Плані заходів на період до 2030 року» що визначає в собі п'ять напрямків серед яких: 1) Проведення інформаційно-просвітницьких заходів направлених на популяризацію загальних принципів та стандартів соціально відповідального бізнесу; 2) Напрацювання рекомендацій щодо впровадження політики соціальної відповідальності та ознайомлення суб'єктів господарської діяльності з ними; 3) Створення мотивації для бізнесу в рамках реалізації відкритої політики та публічності інформації; 4) Інтеграція соціально відповідального підходу до ведення бізнесу та його принципів в діяльність підприємств України; 5) Аналіз та оцінка розвитку соціальної відповідальності в Україні та поширення матеріалів інформаційного характеру про тенденцію розвитку соціально відповідального бізнесу [8].

Загальне розуміння соціальної відповідальності в аграрних підприємствах на мікрорівні передбачає інтеграцію економічних, соціальних та екологічних аспектів у стратегію діяльності. В рамках даного підходу економічний напрямок забезпечує стабільний розвиток підприємства та підвищення його конкурентоспроможності. Соціальний вектор включає підтримку співробітників, залучення місцевих громад, розвиток партнерських відносин із зацікавленими сторонами. Екологічна складова на сьогоднішній день відіграє не останню роль та орієнтована на раціональне використання природних ресурсів, впровадження екологічно чистих технологій та мінімізацію негативного впливу на довкілля.

Сама реалізація даних аспектів в рамках інтеграції соціально відповідального підходу в агробізнес відображена в наукових джерелах декількома моделями:

1. Інтегрована модель, де соціальна відповідальність характерна як невід'ємною частиною корпоративної стратегії агробізнесу.

2. Підхід зацікавлених сторін, що орієнтується на взаємодію з місцевими громадами, державними органами, споживачами та інвесторами.

3. Етичний підхід, який базується на впровадженні моральних принципів і цінностей у всі аспекти управління підприємством.

Аналіз офіційних сайтів агропідприємств дає визначення щодо наявності моделей та характеристик соціально відповідальної практики у наступних підприємств: Агропромхолдинг «Астарта-Київ» [7] – має власну стратегію КСВ, фокусується на розвитку громад, екоініціативах, енергоефективності. Окрім того, освітні та медичні ініціативи в селах та проєкт «Агроакадемія» для підготовки молодих спеціалістів. Наступними є «Миронівський хлібопродукт» [8], серед напрямків діяльності яких є програми з екологічної безпеки, енергоефективності, компостування відходів, соціальної підтримки освіти та підтримки жителів сільської місцевості. Індустріальна молочна компанія [9], надає пріоритет в рамках соціально відповідального підходу екологічним ініціативам та освітньо-спортивному розвитку селищ. AgroGeneration [10], реалізує просвітницьку діяльність серед фермерів та запроваджує практики сталого землеробства та збереження ґрунтів. Окремою ланкою на сьогоднішній день є підприємства аграрного напрямку концепцією яких є органічне виробництво – ТОВ «Органік Мілк». Вищенаведена інформація дає можливість констатувати про можливість імплементациї соціально відповідального підходу тільки на рівні агрохолдингів та підприємств які мають на меті екологічну концепцію. А серед, малих та середніх підприємств дана практика та переорієнтація наразі є неможливою. Сьогоднішній стан імплементациї відповідно до огляду агропідприємств можна охарактеризувати як фрагментарну імплементацию.

Важливістю переорієнтації агросектору та розгортання соціально відповідального бізнесу є: 1) Адаптація міжнародних стандартів та рекомендацій (OECD, UNGP, Global Compact) до українського бізнесу, адже без впровадження due diligence (перевірка дотримання прав людини, екології, умов праці) агрокомпанії ризикують втратити ринки; 2) Інтеграція Цілей сталого розвитку (SDGs) у державні та регіональні стратегії за відсутності якої аграрний сектор ризикує отримати статус «несумісного» з європейською зеленою угодою (Green Deal).

Сучасні виклики під час імплементациї можна розглянути у вигляді узагальненої таблиці 1.

Вищенаведена інформація та зміни до реалізації державної політики у сфері соціально відповідального бізнесу внесені військовою агресією проти України, потребують визначення ключових напрямків плану, критично важливих для функціонування та конкурентоспроможності агросектору України. Оскільки, агросектор є орієнтованим на ЄС та глобальні ринки, де вимоги до відповідальних ланцюгів постачання

Таблиця 1 – Виклики на шляху впровадження соціальної відповідальності в агропідприємствах

Група викликів	Суть виклику	Приклади
Економічні	Низька інвестиційна спроможність фермерів	Малі фермери не можуть дозволити собі сертифікацію GlobalG.A.P. через високу вартість
Інституційні	Відсутність державних стимулів для КСВ	Відсутність податкових пільг або грантів для агропідприємств, що впроваджують КСВ
Соціальні	Порушення трудових прав, відтік молоді	Сезонні працівники працюють без офіційного працевлаштування, молодь мігрує до міст
Екологічні	Деградація ґрунтів, забруднення води	Використання пестицидів та добрив без належного контролю призводить до забруднення навколишнього середовища
Військові	Руйнування інфраструктури, мінування земель	Знищення складів, знищення техніки, мінування полів у прифронтових зонах
Комунікаційні	Низька поінформованість про КСВ	Більшість агропідприємств не мають публічних звітів про КСВ

Джерело: побудовано автором на підставі: [11; 12]

стають жорсткішими постає необхідність створення національних чек-листів для агропостачальників. Також, сільське господарство напряму стосується SDG-2 (подолання голоду), SDG-12 (відповідальне споживання та виробництво), SDG-15 (збереження екосистем суші), що в свою чергу, потребує включення показників сталого ґрунтокористування у регіональні програми розвитку сільської місцевості. Публічність та доступність звітів агробізнесу дозволить відстежувати прогрес (відсоток офіційно працевлаштованих сезонних робітників, рівень використання хімдобрих, обсяг інвестицій у громади), даний напрямок також позитивно вплине на індикатор партнерства бізнесу та громади.

Оскільки, практика соціально відповідального бізнесу є започаткована в Європі постає необхідність дослідження зарубіжного досвіду на шляху до її інтеграції. Країни Європи встановлюють обов'язкову звітність Corporate Sustainability Reporting Directive (CSRD) для великого кола компаній і конкретизує вимоги до розкриття інформації про соціальні та екологічні ризики [12]. Франція на шляху до сталого застосування вима-

гає, щоб великі компанії публікували та реалізовували "vigilance plan", що охоплює ризики у власній діяльності та ланцюгах постачання. Закон забезпечує судову відповідальність у разі ігнорування [13]. В свою чергу Німеччина, реалізує політику National Action Plan on Business and Human Rights (NAP) як інструмент трансляції UN Guiding Principles у національну практику; державні ініціативи включають моніторинг впровадження та мотивування підприємств [14].

Висновки. Таким чином агросектор України встановлює загальний вектор на шляху до реалізації саме концепції соціально відповідального ведення бізнесу, але потребує комплексної допомоги держави: розширення державних програм та політик у даному напрямку (поетапну обов'язкову звітність (у стилі CSRD) з початковим фокусом на великі компанії, оновлення політики завдяки інтеграції UNGPs та механізму моніторингу. Прийняти законодавство про корпоративну due diligence (за зразком Франції)). Окрім того, проведення інформаційно-просвітницьких заходів та систем заохочення для агробізнесу який розпочинає шлях імплементації соціально відповідального підходу.

Бібліографічний список:

1. Христенко О. А., Федорчук Т. С. Соціальна відповідальність аграрного бізнесу. *Соціально-економічна політика та адміністрування у сфері регіонального розвитку України* : збірник тез Всеукраїнської науково-практичної конференції, 3–5 квітня 2019 р. Миколаїв : МНАУ, 2019. С. 141–144.
2. Drubchuk T. I., Koval O. Y. The role of social responsibility of agriculture in providing sustainable development of agricultural territories. *Economy and Society*. 2018. № 18. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2018-18-55>
3. Захарова О., Макаров І. Соціальна відповідальність бізнесу як основа сталого розвитку сільськогосподарських регіонів України. *Економіка та суспільство*. 2023. № 53. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-53-100>
4. Полтавський державний аграрний університет. URL: <https://www.pdau.edu.ua/sites/default/files/nppdaa/11/1.pdf>
5. Про схвалення Концепції реалізації державної політики у сфері сприяння розвитку соціально відповідального бізнесу в Україні на період до 2030 року [Електронний ресурс] : Розпорядж. Каб. Міністрів України від 24.01.2020 № 66-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/66-2020-r#Text>
6. Про затвердження плану заходів з виконання Концепції реалізації державної політики у сфері сприяння розвитку соціально відповідального бізнесу в Україні на період до 2030 року [Електронний ресурс] : Розпорядж. Каб. Міністрів України від 01.07.2020 № 853-р : станом на 26 серп. 2021 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/853-2020-r#Text>
7. Політики та процедури зі сталого розвитку. Агропромисловий холдинг «Астарт-Київ». URL: <https://astartaholding.com/polityky-ta-procedury-zi-stalogo-rozvytku/>
8. Сталій розвиток | МХП. Працюємо заради Перемоги | МХП. URL: <https://mhp.com.ua/uk/stalyy-rozvytok>
9. Сталій розвиток. IMK. URL: <https://imcagro.com.ua/ua/diyalnist-kompany/stalyi-rozvytok>
10. Стійкий розвиток. AgroGeneration. URL: <https://agrogeneration.com.ua/sustainability>
11. Corporate social responsibility of agricultural companies of Ukraine under martial law / I. Zamkova та ін. Research for Rural Development 2024 : annual 30th international scientific conference. 2024. С. 220–226. DOI: <https://doi.org/10.22616/rrd.30.2024.034>
12. Corporate Sustainability Reporting Directive. Finance. URL: https://finance.ec.europa.eu/regulation-and-supervision/financial-services-legislation/implementing-and-delegated-acts/corporate-sustainability-reporting-directive_en
13. France's Duty of Vigilance Law – Business & Human Rights Resource Centre. Business & Human Rights Resource Centre. URL: <https://www.business-humanrights.org/en/big-issues/corporate-legal-accountability/frances-duty-of-vigilance-law>
14. ECCHR: National action plan on business and human rights. ECCHR: European Center for Constitutional and Human Rights. URL: <https://www.ecchr.eu/en/glossary/national-action-plan-on-business-and-human-rights/>

References:

1. Hristenko O. A., Fedorchuk T. S. (2019) *Sotsialna vidpovidalnist agrarnogo biznesu. Sotsialno-ekonomichna politika ta administruvannya u sferi regionalnogo rozvytku Ukrainy* : zbirnik tez Vseukrayinskoyi naukovo-praktichnoyi konferentsiyi, 3–5 kvitnya 2019 r. Mykolayiv : MNAU, S. 141–144.
2. Drubchuk T. I., Koval O. Y. (2018). The role of social responsibility of agriculture in providing sustainable development of agricultural territories. *Economy and Society*. No 18. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2018-18-55>
3. Zaharova O., Makarov I. (2023). *Sotsialna vidpovidalnist biznesu yak osnova stalogo rozvytku silskogospodarskikh regioniv Ukrainy*. *Economy and Society*. No 53. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-53-100>
4. Poltavskiy derzhavniy agrarniy universitet. Available at: <https://www.pdau.edu.ua/sites/default/files/nppdaa/11/1.pdf>
5. Pro shvalennya Kontseptsiiyi realizatsiyyi derzhavnoyi politiki u sferi spriyannya rozvytku sotsialno vidpovidalnogo biznesu v Ukraini na period do 2030 roku [Elektronniy resurs] : Rozporyadzh. Kab. MinIstrIv UkraYini vId 24.01.2020 # 66-r. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/66-2020-r#Text>
6. Pro zatverdzhennya planu zahodIv z vikonnannya Kontseptsiiyi realizatsiyyi derzhavnoyi politiki u sferi spriyannya rozvytku sotsialno vidpovidalnogo biznesu v Ukraini na period do 2030 roku [Elektronniy resurs] : Rozporyadzh. Kab. MinIstrIv UkraYini vId 01.07.2020 # 853-r : stanom na 26 serp. 2021 r. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/853-2020-r#Text>

7. Polityky ta protseduri zi stalogo rozvytku. Agropromisloviy holding “Astarta-KiYiv”. Available at: <https://astartaholding.com/polityky-ta-proczedury-zi-stalogo-rozvytku/>
8. Staliy rozvitok | MHP. PratsyuEmo zaradi Peremogi | MHP. Available at: <https://mhp.com.ua/uk/stalyy-rozvytok>
9. Staliy rozvitok. IMK. Available at: <https://imcagro.com.ua/ua/diyalnist-kompany/stalyi-rozvytok>
10. Stiykiy rozvitok. AgroGeneration. Available at: <https://agrogeneration.com/ua/sustainability>
11. Corporate social responsibility of agricultural companies of Ukraine under martial law / I. Zamkova ta In. Research for Rural Development 2024 : annual 30th international scientific conference. 2024. S. 220–226. DOI: <https://doi.org/10.22616/rrd.30.2024.034>
12. Corporate Sustainability Reporting Directive. Finance. Available at: https://finance.ec.europa.eu/regulation-and-supervision/financial-services-legislation/implementing-and-delegated-acts/corporate-sustainability-reporting-directive_en
13. France's Duty of Vigilance Law – Business & Human Rights Resource Centre. Business & Human Rights Resource Centre. Available at: <https://www.business-humanrights.org/en/big-issues/corporate-legal-accountability/frances-duty-of-vigilance-law>
14. ECCHR: National action plan on business and human rights. ECCHR: European Center for Constitutional and Human Rights. Available at: <https://www.ecchr.eu/en/glossary/national-action-plan-on-business-and-human-rights/>

Стаття надійшла: 10.10.2025

Стаття прийнята: 30.10.2025

Стаття опублікована: 28.11.2025